

Eivor Johanson

Etiske problemstillinger for museum

Tilbakeføring av kulturarvgjenstander i post-kolonialismens kjølvann

Bacheloroppgave i Arkiv- og samlingsforvaltning
Veileder: Guro Jørgensen

Mai 2022

Eivor Johanson

Etiske problemstillinger for museum

Tilbakeføring av kulturarvgjenstander i post-kolonialismens kjølvann

Bacheloroppgave i Arkiv- og samlingsforvaltning
Veileder: Guro Jørgensen
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for økonomi

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
Innledning	5
Museumsetikk	6
En faghistorisk kontekst for saker om tilbakeføring- og retur av kulturarv	9
Nasjonsbygging og den samiske befolkningen i Norge	12
Bååstede - tilbakeføring av samisk kulturarv	14
Avsluttende diskusjon og konklusjon	17
Litteraturliste	20

Forord

Vil takke veilederen min Guro, for masse god hjelp med oppgaven min. Og litt takk til samboeren min.

Sammendrag

Både kritikken av post-koloniale kulturstudier, og endringen av museets samfunnsrolle gjennom tidene har bidratt til et nytt etisk perspektiv på arbeid med kulturarv, og hvordan og hvor den skal bevares og formidles. I denne oppgaven vil jeg bruke Bååstede-prosjektet, hvor ca. 1600 samiske kulturarvgjenstander ble tilbakelevert til seks museer under Sametingets forvaltning som et eksempel for å forsøke å se på hvordan museumsetikken har endret seg over tid, og hvordan dette har påvirket tilbakeføring av kulturarv. Hvilke etiske dilemmaer kan man møte på en slik omfattende tilbakeføring?

Innledning

I publikasjonen «Mot nye relasjoner mellom museum og samfunn» (2016) av Kathrin Pabst, Eva D. Johansen og Merete Ibsen, blir museer beskrevet som aktive aktører som i økende grad skal bidra til en positiv samfunnsutvikling. Som ved å stille kritiske spørsmål bidrar til at samfunnsaktuelle utfordringer blir løftet frem, og at tidligere «tause» stemmer skal bli presentert (Pabst, Johansen, Ipsen, 2016). Fra å være en institusjon som oftest ble sett på som steder der allmennheten kunne lære om fortida eller om kunst og natur, har museene heller blitt en viktig aktør for å belyse og diskutere samfunnsaktuelle saker. Ifølge Stortingsmelding nr. 23 (2020-2021) *Musea i samfunnet. Tillit ting, tid* (2021), blir representasjon av kulturmangfold og sosial inkludering særlig trukket fram som viktig for norske museer i dag. Temaer knyttet til undertrykkelse og sosial stigmatisering, og et ønske om å slippe til tidligere «tause» stemmer, har fått større fokus for museer, slik at det kan gjenspeile det flerkulturelle samfunnet vi lever i (Pabst, Johansen, Ipsen, 2016).

Et viktig tema innenfor museumsetikk er tilbakeføring og retur av kulturarv. Kulturskatter fra hele verden ble særlig gjennom 17- og 1800-tallet hentet fra deres opprinnelsessted og stilt ut på vestlige museer. Nanna Løkka (2017) skriver i «Tilbakeføring av museumsgjenstander fra nasjonale samlinger til lokalsamfunn i Norge» om at i vår tid er blitt fremmet tilbakeføringskrav fra tidligere kolonistater, organisasjoner, privatpersoner og urbefolkninger (Løkka, 2017, s. 39). Både kritikken av post-koloniale kulturstudier og endringen av museets samfunnsrolle gjennom tidene har bidratt til et nytt etisk perspektiv på arbeid med kulturarv, og hvordan og hvor den skal bevares og formidles. Via det store internasjonale søkelyset på tilbakeføring av kulturarv tilbake til sine opprinnelsesland, har det blitt en større diskusjon blant flere av de store kulturnasjonene som for eksempel Tyskland og Nederland om tilbakeføring- og retur av kulturarv (Regjeringen, 2018).

Den store interessen for tilbakeføring- og retur har gitt flere etiske diskusjoner om hvordan og hvorfor dette skal gjennomføres. Den 19. juni 2012 undertegnet Sametinget, Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum en avtale om at samiske kulturminnegjenstander skulle tilbakeføres til seks museer under Sametingets forvaltning. Sju år senere, i 2019, var forhandlingene ferdigstilt og over 1600 gjenstander fordelt på de seks museene under Sametingets forvaltning (Norsk Folkemuseum). I denne oppgaven vil jeg bruke Bååstedeprojektet som et eksempel for å forsøke å se på hvordan museumsetikken har endret seg over tid, og hvordan dette har påvirket tilbakeføring av kulturarv. Hvilke etiske dilemmaer kan man møte på en slik omfattende tilbakeføring?

Museumsetikk

Et sentralt begrep for denne oppgaven er etikk, og i boka *Etikk i profesjonell praksis* (2018) av Erik Aadland, skriver han innledningsvis at etikk er læren om moral, og handler om hvorfor en handler slik en gjør: «*Etikk er en systematisk refleksjon over moralsk handling*» (Aasland, 2018, s. 16). I boken *Museums Ethics* (2011) i kapittelet av Judith Chelius Stark, blir etikk beskrevet som et komplekst begrep, som strekker seg over flere fagfelt. Stark beskriver dette ved å dele det inn i tre seksjoner: *beskrivende etikk*, *normativ etikk* og *metaetikk*. Beskrivende etikk setter søkelyset på hvordan folk oppfører seg, og hvilke valg de velger å ta. Normativ etikk handler om de allerede eksisterende teoriene rundt prinsippene eller normene for mennesker og hvordan sosiale konstruksjoner veileder mennesker til å ta moralske valg. Metaetikk tar i betraktning spørsmål om mening og analyserer språket som blir brukt i moralske diskurser (Stark, 2011, s.27).

For å koble dette nærmere til denne oppgavens tema, vil jeg sette fokuset over på hvordan etikk er sentralt i museumsvirksomheter og hvordan dette påvirker ansatte i museer. Eksempelvis kan vi se videre i kapittelet til Stark og boken til Aadland om hvordan det siden 1970-årene har vært en økning av etikk i profesjoner. «*Profesjonsetikk dreier seg om et samspill mellom allmenne og fagspesifikke normer og verdier*» (Aadland, 2018, s. 16-19), noe som utvider begrepet etikk mot en mer profesjonell praksis og bevissthet rundt etiske utfordringer i profesjoner. Innad profesjoner som jus, kunst, journalistikk og kultur har etikk fått en viktigere rolle i daglige arbeidsoppgaver. Å se viktigheten av at profesjonsetikken skal bidra til et profesjonelt skille mellom personlig vinning og politiske interesser, og profesjonalisering og bevissthet om etiske utfordringer i det daglige museumsarbeidet (Stark, 2011, s. 27-30)

Retningslinjer for hvordan arbeid skal utføres har en sterk betydning for virksomheter, og bidrar til å skape tillit innad og utad i virksomheter. Like viktig er det å ha klare etiske retningslinjer for ansatte for å blant annet hindre maktovergrep og sikre en virksomhets tillit i samfunnets øyne (Aadland, 2018). *The International Council of Museums* er en internasjonal organisasjon som er lagd av museumsfagfolk som har forpliktet seg til forskning, bevaring, videreføring og formidling av den materielle og immaterielle, verdens natur- og kulturarv til samfunnet (ICOM, 2011, s. 11). Dette er et viktig fundament for ansatte i museum, og som skal bidra til sterkere kompetanse. Museumsansatte opprettet ICOM, og har deretter utarbeidet det museumsetiske regelverket, som har bidratt til å definere etiske prinsipper for arbeid i museer. Norge har en nasjonalkomite i ICOM, og gjennom dette medlemskapet bidrar det til at museer i Norge har muligheten til å følge de museumsetiske retningslinjene (Norsk ICOM, 2022). Det skal opptre

som en minimumsstandard for ansatte i museer, og være retningslinjer som skal etterstrebe en profesjonell praksis. For eksempel i land hvor det ikke er lovpålagte standarder, kan ICOM bidra som en veiledning for ansatte eller for faggrupper i museer. Ansatte i museer har ansvar for den materielle og immaterielle natur- og kulturarven, og ved dette arbeidet kan det være svært mange etiske problemstillinger en må ta stilling til. Anskaffelse, bevaring og formidling er viktig for framtidens museer, samtidig som det er viktig av å overholde standarder i retningslinjene.

Ansatte i museer må overholde sine juridiske plikter både i forhold til internasjonale, nasjonale og lokale regler og vedtekter. Arbeidshverdagen til de ansatte i museer handler om å ta stilling til, vurdere, prioritere, begrunne og stå til ansvar for sine handlinger og valg. Profesjonsetikk er derfor en stor del av deres arbeidshverdag, og i tilbakeføring- og retursaker av kulturminnegjenstander er det mye som må tas hensyn til. ICOMs museumsetiske regelverk er et godt verktøy for museumsansatte fordi det kan bidra til en felles forståelse og at et godt etisk arbeid blir utført, slik at det gis tillit til museum som en samfunnsaktør (ICOM, 2011, s. 7-12).

Nå vil jeg gå inn på viktige arbeidsoppgaver museumsansatte har for å bidra til en god samlingsforvaltning slik at jeg også kan redegjøre for viktige utfordringer som har en betydning for tilbakeføring og retur av kulturarvgjenstander. Hos samlingsnett.no er det listet fire sentrale arbeidsoppgaver i samlingsforvaltning: *samlingsutvikling, dokumentasjon, tilgjengeliggjøring og bevaring*. På grunn av min oppgaves tema, har jeg valgt å fokusere på samlingsutvikling og bevaring. Samlingsutvikling omfatter innsamling, samtidig som det også omfatter avhending og destruksjon slik at samlingene ikke skal vokse hemningsløst. Det er viktig for et museums samling at det blir gjort prioriteringer gjennom verdivurdering og tilstandsvurdering av hele eller deler av samlingen. Like viktig er det at museene har kontroll over samlingene sine og at de kan sikre at samlingenes oppbevaringsforhold er optimalisert når det gjelder å kunne ta vare på gjenstandene med riktig klima, lys, håndtering, renhold, brann- og tyverisikring, vannskader og konservering. Det må altså være en plan for sikring av samlingene og beredskap for eventuelle kriser som kan skje. Det er viktig med gode magasiner som er i stabile bygg hvor gjenstandene ikke blir utsatt for eksempelvis luftforurensing og klimasvigninger (Samlingsnett).

ICOMs museumsetiske regelverk inneholder disse nevnte arbeidsområdene som egne prinsipper for å kunne utføre en god samlingsforvaltning. Siden arbeidet med tilbakeføring og retur er en form for avhending, og at gjenstandene som skal tilbakeføres må ha og få gode bevaringsforhold, er disse to arbeidsområdene spesielt relevant. Åse Fredrikson skriver i sin

artikkel «Avhending eller destruksjon?» på samlingsnett.no at ved avhending blir det juridiske eierskapet til et objekt overgitt fra en eier til en annen (Fredrikson, u. å.). Avhendingen må derfor også protokolleres og arkiveres sammen med dokumentasjonen av gjenstandene og hvordan avhendingen ble gjennomført. En avhending kan altså være alt fra gjenstander som blir gitt i gave, overføring til et annet museum eller samling, bytte, salg, destruksjon eller tilbakeføring- og retur (ICOM, 2011, s. 16-17). Jeg vil komme tilbake til viktigheten av bevaringsforhold og magasiner senere i oppgaven når jeg diskuterer Bååstede-prosjektet.

ICOMs museumsetiske regelverk: Prinsipp 6.2 og 6.3

For å gå dypere inn på hva ICOMS museumsetiske regelverk består av så er det altså delt inn i åtte prinsipper med underpunkter. *Prinsipp 6* handler om at museer skal samarbeide nært med de samfunnene som samlingene stammer fra og med de samfunnene som de tjener. Museumssamlinger skal avspeile kultur- og naturarven i samfunnene de stammer fra. Sterk tilknytning til lokal, etnisk, religiøs eller politisk identitet til kulturminner er derfor viktige for å kunne skape en utstilling som gjenspeiler historien bak kulturminnene. To sentrale underpunkter som har en spesielt sentral relevans for denne oppgavens tema: *Prinsipp 6.2 Retur av kulturarv* og *prinsipp 6.3 Tilbakeføring av kulturarv*. Dette er det viktig at jeg gjør rede for slik at du får vite forskjellen på tilbakeføring- og retur av kulturarv, slik at du senere i denne oppgaven kan forstå hvordan og hvorfor slike saker kan oppstå (ICOM, 2011, s. 26-27).

Retur av kulturarv handler om at museer skal være klar for å ta initiativ til dialog om tilbakelevering av kulturarv til et opphavssted eller folkegruppe. Det skal være upartisk og basert på humanitære, vitenskapelige og museumsfaglige prinsipper, samtidig som det skjer i samsvar med lokale, nasjonale og internasjonale lover. Tilbakeføring av kulturarv er når et opphavsland eller en folkegruppe søker om å få en gjenstand i retur. Dette gjelder særlig om det kan bevises at en gjenstand har blitt eksportert eller på en annen måte overført i strid med prinsippene i internasjonale og nasjonale konvensjoner. Kan det dokumenteres for at gjenstanden er en del av landets eller folkegruppens natur- eller kulturarv, skal det gjeldene museet gis adgang til den, og deretter iverksette tiltak for dialog og samarbeid for tilbakeføring (ICOM, 2011, s. 27). Begrepet *repatriering* blir også brukt som en samlebetegnelse om tilbakeføring og retur til opprinnelig land/kulturgruppe. I siste halvdel av den engelske versjonen av ICOMs etiske regelverket blir repatriering brukt i punkt 2.15, mens i den norske oversettelsen er tilbakeføring brukt. Jeg velger å nevne repatriering fordi det er et begrep som ofte blir brukt i Bååstede-prosjektet som en samlebetegnelse for tilbakeføring (ICOM, 2011, s. 17 & 43).

Museumsansatte har et stort ansvar med å vurdere og begrunne i deres arbeid i tilbakeføring- og retur, noe vi vil se flere eksempler av i Bååstede-prosjektet. Avhending handler som sagt ikke om å bare fjerne gjenstanden og all informasjon om den fra samlingene de en gang var en del av. Gjenstanden gis en ny eier, ofte et annet museum, men informasjonen om at den har vært i samlingen slettes ikke, og dokumentasjonen følger gjenstanden videre på dens «nye liv» i en ny samling. Samtidig som det må skje i samsvar med akademiske standarder og følge de nasjonale og internasjonale lovene og avtalene, må det skje i respekt for samfunnene som er berørt. Om gjenstander er innsamlet urettmessig eller ulovlig importert eller eksportert må dette også gjøres rede for. Museer skal fremstå som en transparent aktør, og derfor er det viktig at det gjenspeiler kultur- og naturarven i de samfunnene de stammer fra. Ved å spesifisere hvor de er tilknyttet bidrar det for eksempel til en mer åpen og ærlig formidling (ICOM, 2011, s. 27). I Bååstede-prosjektet ser vi dette spesielt i forhold til at prosjektet handlet om både museers samarbeid med lokale folkegrupper, samtidig som det handlet om museers samlingsforvaltning.

En faghistorisk kontekst for saker om tilbakeføring og retur av kulturarv

Hvorfor har tilbakeføring og retur av kulturarv blitt et så aktuelt tema i dag? For å gi en faghistorisk kontekst til tilbakeføring og retur av kulturarv vil jeg først redegjøre for hva kulturarv er, og deretter belyse betydningen av den kritiske retningen kalt post-kolonialismen som har vært avgjørende for utviklingen av museet som en samfunnsaktør de siste tiårene.

Hans-Jakob Ågotnes beskriver kulturarv som et populært begrep i vår tid i hans artikkel «Kulturarv og kulturelt mangfold» (2008). Han beskriver det som et begrep som ofte tyder på at det omtaler noe viktig, og gir oss tre definisjoner i hans artikkel. Jeg ser på definisjon nummer tre som den mest relevante for denne oppgaven, derfor har jeg valgt å bruke kun den. Han bruker en definisjon av Jonas Anselm (1993) som definerer «*kulturarv som summen av det materielle og immaterielle kulturmateriale. Dette kan for eksempel være gjenstander, skikker og normer som er innenfor en kultur eller gruppe som er spesielt etablert, identifisert, merket verdsatt og behandlet som «kulturell» arv*» (Ågotnes, 2008, s. 2). Her mener han altså at kulturarv er elementer som er markerte og derfor blir behandlet som verdifulle og viktige å ta vare på. Han beskriver også at kulturarven representerer kulturelle verdier som er aktuelle i samfunn og grupper, at det altså ikke er de objektene vi identifiserer som kulturarv som skaper de verdiene, kanskje heller historien bak dem (Ågotnes, 2008, s. 8-9).

Når vi først snakker om kulturarv, er det også fint å ta med betydningen av den immaterielle kulturarven siden den også har en betydning for Bååstede-prosjektet. Norge ratifiserte 17.

januar 2007 UNESCOs konvensjon fra 17. oktober 2003, som beskriver den immaterielle kulturarven og formålene ved å verne den. Formålene var å verne immateriell kulturarv og synliggjøre, anerkjenne og sikre berørte samfunns, grupper og enkeltpersoners immaterielle kulturarv. Ved å sette søkelys på folklore og opphavsrettigheter som tidligere hadde vært mangelfull, ville et verktøy som rettet opp vern av kulturarven bli en mer tilfredsstillende beskyttelse gjennom juridiske instrumenter. Eksempler på slike juridiske instrumenter er Verdenskonvensjonen som ble formalisert i 1952, og utviklingsarbeider som skulle bidra til et opphavsrettslig vern til immaterielle rettigheter som ble etablert mellom 1950- og 1970-tallet (Kulturrådet, 2010, s. 4-5). UNESCOs konvensjon av immateriell kulturarv (2003) beskriver det slik:

«Immateriell kulturarv betyr praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap, ferdigheter – samt tilhørende instrumenter, gjenstander, kulturgjenstander og kulturelle rom - som samfunn, grupper, og i noen tilfeller, enkeltpersoner anerkjenner som en del av sin kulturarv. Denne immaterielle kulturarven, som er overført fra generasjon til generasjon, blir stadig gjenskapt av samfunn og grupper i forhold til deres miljø, i samspill med naturen og med historien og gir dem en følelse av identitet og kontinuitet, noe som fremmer respekt for kulturelt mangfold og menneskelig kreativitet. I forbindelse med denne konvensjonen tas kun i betraktning immateriell kulturarv som er forenlig med de eksisterende internasjonale menneskerettighetsinstrumentene og med kravene om gjensidig respekt mellom samfunn, grupper og enkeltpersoner samt en bærekraftig utvikling.» (UNESCOs konvensjon av immateriell kulturarv, 2003).

Ved å bruke Bååstede-prosjektet som eksempel, kan vi for eksempel knytte dette til hvordan det har blitt anerkjent at den samiske kulturen har blitt undertrykt, og derfor det nå ses en viktighet av å verne den samiske kulturarven mens det enda finnes deler av den samiske befolkningen som kan historien, kulturen og skikken bak kulturarvgjenstandene. Dette kan gjøres ved å gi en rikere kontekst ved å koble sammen immateriell kultur og formidlingen for å gi gjenstanden dens kulturhistoriske verdi (Norsk Folkemuseum).

I boka *Museum Ethics* (2011) diskuterer Janet Marstine i innledningskapittelet «The contingent nature of the new museum ethics» om hvordan museet alltid har fulgt takten til samfunnet, og hvordan den nye museumsetikken i stor grad handler om å forstå kolonisering i en historisk kontekst. Marstine trekker blant annet inn Richard Sandell og Hilde Hein som begge argumenterer for museets etiske utvikling. Sandells argumenterer for hvordan «moralsk aktivisme» er retningen museer har tatt for å skape en mer inkluderende institusjon som skal fremme menneskerettigheter, både på innsiden og utsiden av museets vegger. Mens Hein

argumenterer for hvordan museet som institusjon allerede har en innebygget moral som går lengre enn personlig og profesjonell etikk. Hun kaller det en «institusjonell moral», hvor hun forklarer at museet som en organisert mekanisme har endret seg ved hjelp av de sosiale endringene samfunnet har gått gjennom og hvordan det naturlig vil fortsette å utvikle seg (Mastine, 2011, s. 5). Vi kan med dette se hvordan etikken har utvidet seg over et større fagområde, eller profesjon, og hvordan det påvirker ansatte i museer. Etikk har fått en større rolle i daglige arbeidsoppgaver, noe som bidrar til å bevisstgjøre de ansatte om etiske utfordringer (Aadland, 2018, s. 16-19, Stark, 2011, s. 27-30).

Christina Kreps sitt kapittel i *Museum Ethics*: «Changing the rules of the road: Post-Colonialism and the new ethics of museum anthropology». Hun beskriver hvordan det etiske aspektet innenfor museet som virksomhet og museumsansattes arbeidsoppgaver blir påvirket av nye trender. Kreps undersøker endringene som har funnet sted i museumsantropologien og hvordan det går mot en mer humanistisk endring, hvor det i økende grad blir satt kulturelle- og menneskerettigheter i sentrum av deres arbeidsoppgaver. Kreps mener dette signaliserer en nytenkning i museumsetikken, som er på linje med det Mastine (2011) betegner som «contigent nature». Museer vil fortsette å endre seg i takt med samfunnet rundt, og hvordan tidene endrer seg. For eksempel har den post-koloniale kritikken innenfor kulturstudier og i museumspolitikken påvirket måten etikk har blitt en sentral faktor i arbeidet til museumsansatte.

Ifølge Kreps (2011) har begrepet post-kolonialisme mange betydninger og dekker over en bred rekke av emner. For denne oppgavens tematikk er et viktig historisk utgangspunkt at tidligere vestlige kolonistater har tatt kulturarv fra tidligere kolonistater og stilt dette ut på vestlige museer. I dag har imidlertid flere urfolk fått en sterkere kontroll over sin egen kulturarv og sin kulturelle identitet, og kan være med på å kontrollere hvordan denne studeres, representeres og formidles i museer. Ifølge Kreps vil urfolk ha en sterkere tilknytning til sin historie, enn kolonistene som tok den fra dem (Kreps, 2011, s. 70-71). Gjennom det etiske ansvaret overfor urfolk, som har fått en større kontroll over hvordan deres kulturarv studeres, tolkes og formidles i museer, har museer fått et større ansvar for å både følge etiske retningslinjer og diskutere etiske valg som gjøre. For eksempel ved å innføre avtaler om å returnere kulturelle gjenstander som kan kulturell tilknyttes til urfolk, som ble gjort gjennom avtaler som «National Museum of the American Indian Act» fra 1989, og «Native American Graves Protection and Repatriation Act» fra 1990 i USA. Dette har gitt et bedre samarbeid mellom museer og kildesamfunn blitt skapt, og har gitt et opphav til en mer kulturelt hensiktsmessig og etisk ansvarlig praksis i

museer. Det har blitt et større søkelys på forholdet til personers (og grupper) historie, i stedet for kun et ensidig fokus på museumsgjenstander (Kreps, 2011, 70).

Her vil jeg også trekke inn Løkka (2017) sin artikkel igjen, om hvordan hun beskriver post-kolonialismen som en kultur- og samfunnssteori som har hatt en sentral innvirkning på museumsantropologien fordi de har en så stor kolonial arv og historie med å samle inn og studere objekter som tilhører andre kulturer, slik at urfolk mistet makten over sin historie (Løkka, 2017, s. 40). Hvem som bør eie og forvalte kulturminner er et sentralt spørsmål for nåtidens og framtidens museum. Men dette impliserer også kompliserte problemstillinger om både ideologi, jus, etikk, politikk og praksis. Det er dog politisk konsensus for at gamle koloniserte stater og urbefolkninger skal ha rett til sin historie og selv få forvalte den (Løkka 2017, s. 38-44). Museer er en type samfunnsinstitusjon som formidler og definerer historisk relevans og verdi av natur- og kulturarven, samtidig som de setter et perspektiv på historien. De er en kunnskapsinstitusjon og har en stor makt i samfunnet fordi de er med på å forme verdier i samfunnet. Det er et større krav til håndtering av kilder, og i et samfunn hvor det oppleves en økende polarisering er det viktig at museet bidrar til et nyansert bilde som er bygget på bakgrunn av riktig og god kunnskap (Meld. St. 23 (2020-2021)).

Nasjonsbygging og den samiske befolkningen i Norge

I forbindelse med post-koloniale kulturstudier vil jeg redegjøre for hvordan nasjonsbyggingsprosessen i Norge gjennom 1800- og 1900-tallet har bidratt til at den samiske befolkningen i lang tid etterpå opplever stigma og diskriminering som en minoritetsgruppe. I heftet «De Nasjonale Minoritetene» av Hilde Holmesland (2006) blir de nasjonale minoritetene beskrevet som etniske, språklige og kulturelle/religiøse minoriteter som har en langvarig tilknytning til landet de bor i. Via Europarådets pakt har Norge ratifisert Rammekonvensjonen og Minoritetsspråkpakten, som skal være en juridisk bindende multilateral avtale om et allment og effektivt vern av nasjonale minoriteter og skal ta ansvar for vern om minoritetsspråkene og andre historiske språk ved å videreutvikle og støtte deres kultur og tradisjon (Holmesland, 2006, s. 16).

Minoriteter har lenge blitt oppfattet som utfordrende i Norge. Fornorskningspolitikken i Norge varte lengre enn i de fleste andre land, noe som forklares med at Norge er en relativt ung nasjonalstat. Fram til Norges selvstendighet gjennom 1800- og 1900-tallet førte med seg sterke nasjonalistiske følger som festet seg dypt i det norske samfunnet. Nasjonsbyggingen handlet om å skape en felles kultur, ett språk og ett folk. Dermed falt minoritetene på utsiden av dette

nasjonalistiske idealet. Den steinharde fornorskningspolitikken har ført til langvarige følger for nasjonale minoriteters kultur, språk og historie, samtidig som det har rammet folkegruppens materielle- og immaterielle kulturarv. Det er viktig å forstå hvordan fornorskningspolitikken har forårsaket store konsekvenser og hva det har å bety for dagens minoriteter (Holmesland, 2006, s. 10-13).

I artikkelen «Er ikke blodet mitt bra nok?» av Ivar Bjørklund (2016) blir etniske konstruksjoner og identitetsforvaltning i Sápmi diskutert. Den handler om hvordan etniske landskapet i Nord-Norge har endret seg drastisk siden 1960-tallets samfunnsforskning. Den samiske identiteten har gått fra å være stigmatisert og «hemmeligholdt», til å bli en identitet som oftest kun realiserer seg i bestemte sammenhenger. Artikkelen er bygd på hvordan direktøren på museet Bjørklund arbeidet på meldte seg i inn valmantallet i Sametinget, fikk seg kofte, laget en utstilling kalt «Sámi Stories» og reiste til New York for å promotere museet og samisk kultur. Dette bidro til at flere ansatte ble overrasket over hennes samiske tilhørighet. Reaksjonene på dette prosjektet bidro til en større diskusjon rundt temaer om etnisitet og etniske grenser internasjonalt (Bjørklund, 2016).

Bjørklund forklarer dette med at samisk identitet ofte var forbundet med sosialt stigma og ble derfor ofte underkommunisert i sammenhenger som var ikke-lokale. Å skjule sin samiske bakgrunn og identitet var viktig, og man skulle helst fremstå som mest mulig norsk. Prosjektet bidro til en rekke positive endringer som for eksempel ved å gi næring til å etablere en samisk politisk organisering. Alta-saken om Alta-Kautokeino-vassdraget fra 1970-1980-tallet fikk for eksempel nasjonal dekning og bidro til et nasjonalpolitisk gjennomslag hvor internasjonal folkerett og allmenne demokratiske prinsipper ble innført i Grunnloven i 1988, og et eget Sameting ble opprettet i 1989. Deretter fulgte flere rettslige forpliktelser gjennom ratifiseringen av ILO 169 (1990), jf. Finnmarksloven (2005), Reindriftsloven (2007), og plan- og bygningsloven (2008). Gjennom et tiår ble det som Bjørklund kaller det: «et etnopolitisk jordskjelv i Norge», og det endret forutsetningene for samisk identitetsforvaltning og norsk-samiske relasjoner. Dette bidro også til en endring ved at flere valgte å ta tilbake sin identitet som samisk, som de har undertrykket i flere generasjoner etter fornorskningstiden (Bjørklund, 2016, s.10).

Ønsket om å gi minoriteter muligheten til å forvalte og formidle sin historie er i større grad enn før på agendaen til flere samfunnsaktører, spesielt i arkiv og museer. Bjørklund nevner Anthony Giddens (1991) definisjon av hvordan individer nå selv definerer sin egen identitet i mye større grad enn tidligere. Men det har også skapt problemer i mange av de samiske tettstedene og

bygdene. Identitetsformingen fikk en forskjellig betydning i Nord-Norge og i samiske samfunn. I disse samfunnene ble det ikke lagt vilkår for «en etnisk kategorisering», så man så heller på seg selv som «Hammerfesting», «Altaværing» eller «Finnmarking». Å være samisk ble heller sett på som en kulturarv, hvor status, roller og rettigheter påvirket samfunnene (Bjørklund, 2016, s. 10-11).

Bååstede - tilbakeføring av samisk kulturarv

Prosjektet *Bååstede* er et samarbeid mellom en arbeidsgruppe med representanter fra Norsk Folkemuseum, Kulturhistorisk museum og Sametinget, hvor målet var å tilbakelevere ca. 2000 samiske kulturminner tilbake til seks museer som er under Sametingets forvaltning. De seks museene er: *Riddu Duottar Museat* i Karasjok, *Tana og Varanger museumssiida* i Nesseby, *Senter for nordlige folk* i Kåfjord, *Várdobáiki museumssiida* på Evenes, *Árran lulesamisk museum* i Tysfjord og *Saemien Sitje* i Snåsa. Prosjektet var anslått å koste rundt 37 millioner kroner. I denne delen av oppgaven vil jeg gå dypere inn på dette prosjektet ved å se på bakgrunnen, utfordringene og resultatet ved hjelp av rapporten fra arbeidsgruppen fra 2012 og boken *Bååstede: The Return of Sámi Cultural Heritage* av Káren Elle Gaup, Inger Jensen og Leif Pereli (2021). Jeg vil også påpeke at jeg har valgt å bruke tilbakeføring som samlebegrep, i stedet for repatriering for å hindre forvirring for både meg og deg som leser.

Bakgrunnen for tilbakeføringen

Hovedformålet til dette prosjektet var at den samiske befolkningen skulle få muligheten til å forvalte sin egen kulturarv. Det har vært spørsmål om å tilbakeføre samisk kulturarv siden 1980-tallet, da de første samiske museene ble etablert. Bestyreren for Folkemuseets samiske avdeling fra 1982 til 1993, Bjørn Aarseth, besluttet å ikke samle på eldre samisk materiale lengre. I stedet startet han heller å langtidsdeponere gjenstander til de samiske museene. Han mente at Folkemuseet hadde et ansvar for å bedre deres kompetanse slik at samlingene på de mindre samiske museene kunne forvalte sin kultur, hvor de hadde en sterkere historisk tilknytning til gjenstandene. Konservator Leif Pareli, som jobbet på Folkemuseet fra 1987 til 2018, overtok Aarseths stilling, og han jobbet også aktivt med ICOM i internasjonale diskusjoner om vern av kulturarv og tilbakeføring- og retur. For eksempel var Folkemuseet invitert til å redegjøre for sin holdning til spørsmål om tilbakeføring- og retur ved sluttkonferansen i prosjektet *Recalling Ancestral Voices* i Nord-Finland, og derfor ble et standpunkt tatt (Norsk Folkemuseum Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012, s. 2-13).

I boken *Bååstede: Return of Sami Cultural Heritage* av Kåren Elle Gaup, Inger Jensen og Leif Pareli (2021), skriver Kåren Elle Gaup i sitt kapittel «Bååstede, An Introduction» at Norsk folkemuseum initierte ideen for prosjektet i 2007, og i 2010 via en prosjektgruppe med representanter fra Norsk Folkemuseum, Samiskmuseumslag og Sametinget startet jobben med en rapport om tilbakelevering av samisk kulturarv. Videre etter dette ble et samarbeid om en avtale begynt som ble kalt *Bååstede* signert av Norsk Folkemuseum, Kulturhistorisk museum og Sametinget i 2012. Gaup poengterer også at den samiske befolkningen i Norge aldri formelt initierte tilbakeføringen. Dermed var prosjektet for tilbakeføring initiert av et norsk museum på bakgrunn av at Norge som stat hadde et ansvar for den samiske befolkningen i Norge, og derfor er en tilbakeføringssak (Gaup, 2021, s. 8-9).

Ønsket var å forholde seg aktivt til de museumsetiske retningslinjene til ICOM, og at de skulle overordnes de forpliktelsene som gjelder i Norge og i internasjonale konvensjoner (Norsk Folkemuseum, Sametinget & Naturhistoriskmuseum, 2012, s. 5-13). Samarbeidet mellom de tre partene var altså positiv til tilbakeføring, og mente at et godt samarbeid var nøkkelen til en vellykket tilbakeføring. Det ble enighet om å tilbakeføre 1600 gjenstander til de seks samiske museene som er under Sametingets forvaltning, mens de gjenværende gjenstandene skulle bli igjen i Oslo slik at det ble en god og representativ formidling av den samiske kulturen der også.

Hovedfokuset var å gi den samiske befolkningen sin plass tilbake i samfunnet, og at lokalmuseer skulle få gjenspeile sitt nærsamfunn. De skulle få muligheten til å forvalte og formidle sin egen kulturarv, og det var viktig at prosjektet beskrev hvordan urfolks posisjon i samfunnet har endret seg. Særlig utviklingen av museets rolle som samfunnsaktør og bruken av menneskerettigheter og avkolonisering skulle være blant en av hovedgrunnene. Norge har et felles ansvar for å realisere den retten og ansvaret de har for at samene skal forvalte sin kulturarv, samtidig at kunnskapsutveksling, vitenskap, likeverdighet og humanetiske prinsipper skulle fylle de faglige og museumsetiske normene som gjelder i det internasjonale samfunnet (Norsk Folkemuseum, Sametinget & Kulturhistorisk museum, 2012, s. 43).

Utfordringer

Prosjektet startet i 2012, og i 2019 ble avtalen ferdigstilt og tilbakeføringen ble påbegynt. Men det var og er en rekke utfordringer med å få fullført tilbakeføringen av gjenstandene. Når avhendingen i dette tilfellet dreide seg om en overdragelse av eierskap fra ett museum til et

annet, fulgte det også strenge krav til samlingsforvaltningen ved den institusjonen som skulle overta ansvaret for den samiske kulturarven.

Først og fremst var tilbakeføring for alle de involverte et relativt nytt saksfelt. Det hadde foregått to store tilbakeføringsaker i nordiske land tidligere, nemlig tilbakeføring av norske gjenstander fra det Nordiske museet i Sverige som skulle tilbakeføres til Norsk Folkemuseum tidlig på 1980-tallet og i 2005, samt Utimut-prosjektet hvor Nasjonalmuseet i Danmark mottok en forespørsel fra Grønland om tilbakelevering av grønlandske gjenstander til Grønlands nasjonalmuseum og arkiv i Nuuk. Men det var flere ulikheter fra Bååstede-prosjektet. For eksempel har de tidligere prosjektene kun én sender og én mottaker, mens i Bååstede er det to sendere og seks mottakere. Samtidig var den svensk-norske tilbakeføringen mellom to ulike land, mens Bååstede-prosjektet var et nasjonalt prosjekt (Gaup, 2021, s. 9-10).

En annen utfordring var at gjenstandene måtte bli tilbakeført til et tilfredsstillende magasin. Uten et magasin ville det ikke være mulig å garantere langtidsbevaring av gjenstandene som skulle avhendes. Som nevnt, så er museumsarbeid bygget på å være en plass for langsiktig bevaring, hvor bevaring og oppdatering av kunnskapen om kulturarven skal overholde gitte prinsipper innenfor museumsfeltet. Dette prosjektet har skjedd på bakgrunn av de museumsetiske prinsipper, der formålet var å gi tilbake samisk kulturarv til sine opprinnelsessteder. Men det skulle ikke gå på bekostning av museenes evne til å realisere langsiktige mål som er å bevare og styrke kunnskapen av kulturarven.

Forvaltningen av den samiske samlingen ved Norsk Folkemuseum var allerede tilfredsstillende, under forhold som tok hensyn til bevaringen av gjenstandene ved både kvalifisert personale og klimaregulerte magasin. Hvis tilbakeføringen kunne medføre dårligere samlingsforvaltning, ville den ikke kunne gjennomføres. Dette var forståelig for alle parter, fordi målet var at kulturarven skulle tjene på god forvaltning og kunnskapsutvikling. Dette ble imidlertid en meget stor utfordring med fordi ingen av de seks museene hadde et godt nok magasin på den tiden (Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012, s. 43-44). Uten tilstrekkelige økonomiske midler, har det blitt skapt en frustrasjon innad i Bååstede-prosjektet (Gaup, 2021, s. 22-25).

Ifølge rapporten fra 2012, viste Sametingets behovsundersøkelse for de samiske museene at flere av disse framsto som unge med beskjedne samlinger. De framsto derfor som museer uten utvikling, kapasitet og ressurs svak i forhold til den funksjonen de skal ha for å kunne ivareta

gjenstandene (Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012, s. 26). Lisa Dunfjeld-Aagård sitt kapittel «Bååstede: Return, but to what?» som også er fra boken *Bååstede: The Return og Sámi Cultural Heritage* (2021), beskriver hun hvordan flere av de seks samiske museene er i for dårlig forfatning til å faktisk motta gjenstandene de er fordelt. Det trengs investering i kompetanse for å behandle gjenstandene og tilstrekkelige magasin i stabile lokaler (Dunfjeld-Aagård, 2021, s. 42-47). Eksempelvis så ser det ut som via rapporten fra 2012 hadde museet Árran i Tysfjord klimaregulerte magasin, men det gikk et vannrør gjennom magasinet. Senter for nordlige folk hadde tatt i bruk nybygg uten magasin. Saemien Sijte, RiddoDuottarMuseat og Várdobáiki sto foran nybygg hvor romprogrammet inneholdt magasin. Som redegjort for tidligere i oppgaven, er bevaring en viktig del av samlingsforvaltningen, og som nevnt skulle jeg gå nærmere inn på dette. For å oppfriske hukommelsen, så har museene et ansvar for å ha en tilfredsstillende kontroll over sine samlinger, slik at de kan sikre at samlingenes oppbevaringsforhold er optimalisert i forhold til en rekke risikoer. Dette kan være alt fra klima, lys, vannskader, renhold, håndtering, brann- og tyverisikring og konservering. Det må være en konkret plan og beredskap for sikring av disse risikoene. Siden få av de samiske museene ikke hadde et tilstrekkelig magasin eller magasin i det hele tatt, går dette ut over samlingsforvaltningen sin helhet. Eksempelvis hvordan det var et sikringsproblem at museet Árran hadde et vannrør som gikk gjennom magasinet sitt (Samlingsnett).

Resultatet av prosjektet

I 2019, syv år senere, var forhandlingene ferdigstilt og gjenstandene fordelt mellom de seks samiske museene. Deler av samlingen som hovedsakelig kommer fra norske og europeiske etnologer og antropologer som samlet inn gjenstander fra samiske bosetninger på 1800-tallet, er en viktig ressurs for formidling av den samiske kulturen og historien. Dette vil være viktig læringsarenaer for hele Norge som samfunn, og vil bli en viktig ressurs for reiselivet i store deler av landet. Prosjektet har ifølge Pareli vist seg å være mer tids- og arbeidskrevende enn man forutså da arbeidsgruppen laget fremdriftsplanen for prosjektet. Men det har bevist seg å være lærerikt og nyttig for framtidens museer (Norsk Folkemuseum).

Ved å overføre de over 1600 gjenstandene til de samiske museene og samisk eierskap, har prosjektet gitt en økende kunnskap og kjennskap om de samiske gjenstandene ved hjelp av dialogen prosjektet har skapt. Håpet er at prosjektet skal kunne gi en dypere forståelse for konteksten og historien gjenstandene har vært en del av og hvordan de har blitt brukt. De samiske museene kan bidra til den dypere konteksten ved å koble sammen immateriell kultur

og formidling, noe som vil gi gjenstanden en bredere kulturhistorisk verdi (Norsk Folkemuseum, 2022 & Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012).

Fra Podkasten *Museum* på NRK Radio, er det en episode kalt «*Bååstede i Karasjok*». Den er fra 2020, og her besøker programlederen de samiske samlinger ved museet i Karasjok. Den lange forhandlingsprosessen er ferdig, og forhandlingen har ført til at samiske kulturarvgjenstander skal tilbakeføres til deres opprinnelsessted. Gro Ween, som er førsteamanuensis ved Kulturhistorisk museum i Oslo, sier at det fine med forhandlingene er hvordan de har vurdert over 4500 gjenstander, og prosessen har gitt mye verdifull kunnskap. Berit Åse Johnsen, som er leder for de samiske samlinger i Karasjok, er like fornøyd, selv om avtalen enda kun er på papiret fordi de samiske museene ikke har magasiner og utstillingsfasiliteter har riktig kapasitet som i Oslo. Ween kommenterer at det må bevilges penger for å gjennomføre Bååstede fullt ut (Arntsen, Ihlebæk, 2020: 01:25-07:08). Gaup (2021) argumenterer for eksempel at det finansielle aspektet kanskje skulle vært sikret tidligere i prosessen av prosjektet og at prosjektet har bidratt negativt på deres allerede stramme driftsbudsjett. Men deres sterke engasjement for prosjektet har likevel vist sterk vilje til å få til å gjennomføre det (Gaup, 2021, s. 23).

Jeg har forsøkt å finne ut om gjenstander har blitt tilbakeført til de seks museene, og ut fra det jeg fant ut har Samien Sijte har mottatt de 160 gjenstandene de ble tildelt gjennom Bååstede-prosjektet 14. februar i år (Flatår, Berg, 2022).

Avsluttende diskusjon og konklusjon

I denne delen vil jeg trekke inn flere av punktene jeg har gjort rede for tidligere i oppgaven for å diskutere hvordan museumsetikken har endret seg i takt med samfunnet og hvordan dette har dette har påvirket tilbakeføring av kulturarv, samt forsøke å svare på hva de etiske dilemmaene har vært ut fra Bååstede-prosjektet.

Tidligere i denne oppgaven har jeg gjort rede for hvordan museer har blitt aktive samfunnsaktører som skal bidra til en positiv samfunnsutvikling ved å stille kritiske spørsmål, åpne for dialog og løfte fram samfunnsaktuelle utfordringer (Pabst, Johansen, Ipsen, 2016). Representasjoner av kulturmangfoldet og sosial inkludering har blitt noen av de mest aktuelle temaene for ansatte i museum, og som en del av dette har diskusjoner om tilbakeføring- og retur av kulturarv blitt en sentral problemstilling. Museumsansatte har tatt en sentral rolle med å følge

de internasjonale og nasjonale trendene ved å sette søkelys på tilbakeføring og retur av kulturarv til minoriteter som tidligere har blitt undertrykt av majoriteten. Den post-koloniale kritikken går i takt med museets endrede samfunnsrolle, og har bidratt til flere store tilbakeleveringer av kulturarvsmateriale. Etikk og etiske problemstillinger har likevel en betydning for hvordan dette skal gjennomføres. I Bååstede-prosjektet ble den åpne dialogen mellom de involverte og ett tett samarbeid om å følge ICOMs etiske regelverk en sentral faktor for at det ble en vellykket tilbakeføring, men likevel ikke uten utfordringer.

En stor del av arbeidsoppgavene til museumsansatte er å samle inn objekter, og for kulturhistoriske museer er dette i stor grad kulturarv som tilhører andre kulturer. Selv om det har blitt en felles politisk konsensus for at tidligere koloniserte stater og urbefolkninger skal få retten til sin kulturarv, er det utfordringer med dette. Som nevnt tidligere i Bååstede-prosjektet, er det ikke bare-bare å tilbakeføre kulturarvgjenstander, selv om det er det riktige å gjøre, både etisk, juridisk og politisk sett (Løkka, 2017, s. 40, Meld. St. 23).

Alle parter var enige om at det var etisk riktig å tilbakeføre, særlig på grunn av Prinsipp 6 i det museumsetiske regelverket, hvor det står klart at museer skal samarbeide nært med de samfunnene som samlingene stammer fra og de samfunnene de tjener (ICOM, 2011, s. 26). Likevel oppsto det utfordringer omkring ett av regelverkets andre sentrale prinsipper: Prinsipp 2, hvor det handler om god samlingsforvaltning (ICOM, 2011, s. 15). Mottakermuseene var ikke i stand til å imøtekomme kravene da prosjektet startet, og derfor tok det lang tid før prosjektet kunne avsluttes, og de 1600 gjenstandene formelt var avhendet fra de store, sentrale og ressursrike institusjonene Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum i Oslo, til de mindre og mer ressurssvake institusjonene *Riddu Duottar Museat* i Karasjok, *Tana og Varanger museumssiida* i Nesseby, *Senter for nordlige folk* i Kåfjord, *Várdobáiki museumssiida* på Evenes, *Árran lulesamisk museum* i Tysfjord og *Saemien Sitje* i Snåsa.

Ved å bruke Bååstede-prosjektet som eksempel gjennom denne oppgaven, har jeg vist hvor viktig tilbakeføring er og hvor viktig det er at ansatte i museer diskuterer museumsetikk knyttet til å gi minoriteter tilbake sin kulturarv, samt en plass og representasjon i samfunnet. Prosjektet bidro til bedre kunnskap for nye tilbakeføringssaker i tiden framover, slik at kulturarv skal få komme tilbake til dets opprinnelsessted. Selv om det ikke har vært mange tilbakeføringssaker i Norden før, har de få sakene som har blitt utført i for eksempel Danmark og Sverige vært til stor hjelp for planleggingen og utførelsen av Bååstede-prosjektet. Jeg har også ved å bruke Bååstede-prosjektet fått vist at samlingsforvaltning også er museumsetikk. Selv om jeg har

brukt mye tid på å vise hvordan mangfold og inkluderingsetikk er en stor del av museumsetikken i dag, er det et vanskelig kompromiss fordi dette kan ikke gå på bekostning av samlingsforvaltningen. Uansett hvor gode intensjoner man skulle ha om mangfold og retten til sin egen kulturarv.

Litteraturliste:

Arran Museum (2015) *Bååstede: Tilbakeføring av Samisk kulturarv*. Tilgjengelig fra:

<https://arran.no/Museum/?Article=78> (Hentet: 20.04.2022).

Bjørklund, I. (2016). «Er ikke blodet mitt bra nok?». *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 1-2 årg. 33. S. 8-20. Universitetsforlaget.

Dunfjeld-Aagård, L. (2021) Bååstede: Return, but to what?, i Gaup, K., E., Jensen, I., Pareli, L. (red) *Bååstede: The return of Sámi Cultural Heritage*. Trondheim: Museumsforlaget, s. 42-47).

Flatår, S., Berg, M., K. (2022) 1600 kultur-gjenstander kommer hjem: - Enorm betydning, *NRK Trøndelag*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/trondelag/1.600-kultur-gjenstander-kommer-hjem--enorm-betydning-1.15854372> (Hentet: 24.03.2022).

Fredrikson, Å. (u. å.) *Avhending eller destruksjon?* Tilgjengelig fra:

<https://samlingsnett.no/avhending> (Hentet: 18.05.2022).

Gaup, K., E., Jensen, I., Pareli, L. (2021) *Bååstede: The Return of Sámi Cultural Heritage*. Trondheim: Museumsforlaget.

Gaup, K., E. (2021) Bååstede, The Return of Sámi Cultural Heritage: An Introduction, i Gaup, K., E., Jensen, I., Pareli, L. (red) *Bååstede: The Return of Sámi Cultural Heritage*.

Holmesland, Hilde. (2006). *Arkivene, Bibliotekene, Museene & De nasjonale minoritetene*. ABM-skrift #25. (s. 4-24).

ICOM (2022) *History of ICOM*. Tilgjengelig fra: <https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/> (Hentet: 09.03.2022).

Kifle, M. (2020). Nederlandske museer vil returnere gjenstander fra kolonitiden, *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/kultur/i/dIOLVA/nederlandske-museer-vil-returnere-gjenstander-fra-kolonitiden> (Hentet: 20.04.2022).

Kreps, C. (2012) Changing the rules of the road: Post-colonialism and the new ethics of museum anthropology, i Marstine, J. (red.) *The Routledge Companion to Museum Ethics: Redefining Ethics for the Twenty-First-Century Museum*. London: Routledge og Taylor and Francis e-Books, s. 70–84.

Kulturrådet (2012). *Immateriell Kulturarv i Norge*. Norge: Kulturrådet. Tilgjengelig fra: https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/rapport_immatriell_kulturarv_web (Hentet: 08.03.2022).

Løkka, N. (2017) *Tilbakeføring av museumsgjenstander fra nasjonale samlinger til lokalsamfunn i Norge. Jus, etikk, politikk, praksis og verdisyn*, Nordisk museologi 2017/2, s. 37–54. Tilgjengelig fra: <https://doi.org/10.5617/nm.6344>

Marstine, J. (2011). The Contingent nature of the new museum ethics, i Mastine, J. (red) *Routledge Companion to Museum Ethics: Redefining Ethics for the Twenty-First-Century Museum*. London: Routledge og Taylor and Francis e-Books, s. 3–25.

Meld. St. 23 (2020-2021) *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid*. Oslo: Kultur- og likestillingsdepartementet.

Norsk Folkemuseum, Sametinget & Kulturhistorisk museum. (2012). *Bååstede: Tilbakeføring av samisk kulturarv*. (s. 2-44). Tilgjengelig fra: <https://dms-cf09.dimu.org/file/032waVgq1L3z> (Hentet: 01.03.2022).

Norsk Folkemuseum (2022) *Bååstede: Tilbakeføring av Samisk kulturarv*. Tilgjengelig fra: <https://norskfolkemuseum.no/baastede> (Hentet: 02.03.2022).

Norsk ICOM (2022) *Konkretisering av ICOMS etiske regelverk er klar*. Tilgjengelig fra: <http://norskicom.no/hjem/> (Hentet: 05.03.2022).

NRK (28.02.2020). *Museum: Bååstede i Karasjok* [Podcast]. Tilgjengelig fra: https://radio.nrk.no/podkast/museum/sesong/20201-2-3/1_ecc61dca-3fb1-4a61-861d-ca3fb12a61e9 (Hentet: 17.03.2022).

Pabst, K, Johansen, E. D., Ipsen, M. (red.) (2016) *Mot nye relasjoner mellom museum og samfunn*. Oslo: Norsk ICOM og Vest-Agder-museet. Available from: <http://norskicom.no/wp-content/uploads/2016/08/NyeRelasjoner.pdf>

Regjeringen (2018) *Ny tidsånd for tilbakeføring av kulturgjenstander*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/visuell-kunst/innsiktsartikler/kulturkrim/ny-tidsand-for-tilbakeforing-av-kulturgjenstander/id2594747/> (Hentet: 24.02.2022).

Saemien sijte. *Bååstede – Hjemkomst – homecoming*. Tilgjengelig fra: <https://saemiensijte.no/aktiviteter/baastede-hjemkomst-homecoming/> (Hentet: 21.04.2022).

Samlingsnett (2022) *Samlingsutvikling*. Tilgjengelig fra: <https://samlingsnett.no/samlingsutvikling> (Hentet: 18.05.2022).

Samlingsnett (2022) *Bevaring*. Tilgjengelig fra: <https://samlingsnett.no/bevaring> (Hentet: 18.05.2022).

St.prp. nr 73 (2005-2006) *Om samtykke til ratifikasjon av UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*. Oslo: Utenriksdepartementet.

Ågotnes, H.-J. (2008) Kulturarv og kulturelt mangfold. «Heritage studies» som internasjonalt forskningsfelt. Innlegg fra KAFF-konferansen, Lillehammer høsten 2007. Tilgjengelig fra: <https://kaff.ra.no/kaff/Kulturarv%20og%20kulturelt%20mangfold.pdf>

